

Motion till riksdagen 2022/23:1442

av **Aida Birinxhiku (S)**

En skola utan vinstjakt

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa vinstjakten i svensk skola och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I skolan läggs grunden för det starka, trygga och jämlika samhället. En förutsättning för att skapa ett sådant samhälle är en jämlik skola. Alla barn och unga måste få en ärlig chans att lyckas i skolan – oavsett uppväxt, föräldrar eller tjocklek på plånboken. I skolan ska varje elev få rätt stöd i rätt tid och kunna nå sin fulla potential. Ingen elev ska varken halka efter eller hållas tillbaka.

Så ser det emellertid inte ut i dag i den svenska skolan. Sedan 1990-talet har samhället steg för steg förlorat kontrollen över skolans utveckling. Utvecklingen under de senaste decennierna har inneburit att en allt större andel av de svenska skolorna drivs av enskilda huvudmän. Den övervägande delen är bolag som drivs i vinstsyfte och en del av dem är börsnoterade. I vissa fall är ägarna av bolagen fonder och riskkapitalbolag. Vissa bolag ingår dessutom i stora koncerner. Samtidigt är Sverige det enda land i världen som tillåter helt obegränsade vinstuttag i offentligt finansierade skolor. Det finns inget i skollagstiftningen som hindrar ägare från att besluta om vinstutdelning eller på andra sätt föra ut medel från verksamheten. Det saknas även regler som säkerställer att de skattemedel som anslås till skolan och som finansierar fristående skolor används på det sätt som det är avsett (SOU 2016:78).

Den svenska skolan har mot bakgrund av ovanstående blivit en av världens mest marknadsstyrda. Enligt en kartläggning gjord av SVT omfattar skolvinsterna för de fyra största skolkoncernerna, det vill säga Academedia, Engelska skolan, Kunskapsskolan och Thorénggruppen, 4,6 miljarder kronor på fem år. Bara det senaste året har skolkoncernerna tillsammans tjänat drygt 1,3 miljarder kronor. Dessa vinstuttag sker föga förvånande på elevernas bekostnad. I en ny rapport från riksdagens utredningstjänst (dnr 2022:814) konstateras att friskolor har lägre lärartäthet, lägre lärarlöner och mindre

utbildad personal än kommunala skolor. Det nuvarande systemet innebär således att skattepengar som ska gå till elevers lärande, studiero och trygghet i stället kan plockas ut som miljonvinster av friskolekoncerner. Det är helt oacceptabelt.

Ett vanligt motargument är att friskolor, trots vinstintresset, ger elever bättre undervisning. Av en rapport från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) från 2016 framgår emellertid att gymnasieelever på friskolor presterar sämre på de nationella proven än elever på kommunala gymnasieskolor. Trots att de har sämre resultat får friskoleelever bättre betyg. Ny forskning vid Stockholms universitet visar att friskolor ger glädjebetyg i större utsträckning än andra skolor. Detta är enligt forskarna särskilt påtagligt i fråga om Academedia, Engelska skolan och Kunskapsskolan, det vill säga de tre största friskolekoncernerna.

Vinstintresset innebär en stor risk för att skolverksamheten bedrivs på ett sätt som främst fokuserar på att hålla kostnaderna nere, snarare än att öka kvaliteten och likvärdigheten i utbildningen. Lägre lärartäthet, lägre lärarlöner och så kallade glädjebetyg är några exempel på att vinstintresset ofta kommer i konflikt med de mål för skolverksamheten som det allmänna ställt upp. Det kan också leda till ett kortsiktigt agerande hos huvudmännen. Vidare skapar den obegränsade möjligheten till vinstutdelning incitament för oseriösa aktörer att söka sig till skolväsendet. Det är således uppenbart att vinstintresset inte hör hemma i den svenska skolan.

Under åtta års tid har Socialdemokraterna lagt fram konkreta förslag för att göra upp med den marknadsstyrda skolan. Dessa förslag har dock en riksdagsmajoritet sagt nej till. Den nyttillträdde regeringen föreslår i det så kallade Tidöavtalet att vinstutdelning inte ska få förekomma under de första åren efter att en skola startats eller köpts av en ny ägare. Förslaget är dock tandlöst och innebär att de stora friskolekoncernerna kan fortsätta att plocka ut miljonvinster. Det är något som Academedias vd Marcus Strömberg själv bekräftar. Strömberg förklarar i ett pressmeddelande att "[n]yöppnade enheter går generellt med förlust de första åren, varför det lagda förslaget inte förväntas påverka Academedias planer att fortsätta bidra till att skapa nya utbildningsplatser eller expansion". Det finns följaktligen en hel del kvar att göra för att stoppa vinstjakten i skolan.

Vinstjakten i svenska skolor sätter sammanfattningsvis käppar i hjulet för det starka, trygga och jämlika samhället. För att skapa en jämlik skola måste vinstintresset bort ur skolekvationen. Skolans syfte ska alltid vara elevers utbildning – aldrig vinstjakt.

Aida Birinxhiku (S)